

О. О. Полумисна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Діяльність журналу «Украинская жизнь» (1912–1917) в оцінці українських і російських періодичних видань початку ХХ століття

Полумисна О. О. Діяльність журналу «Украинская жизнь» (1912–1917) в оцінці українських і російських періодичних видань початку ХХ століття. У статті подано оцінку журналу «Украинская жизнь» з позицій української та російської періодики початку ХХ століття. На основі аналізу відгуків тогочасної преси відтворено історію появи видання «Украинская жизнь», проаналізовано діяльність часопису протягом п'яти років, визначено його роль у процесі українського національного відродження та розвитку літературного та культурного життя України.

Ключові слова: журнал, літературний процес, рецензія, стаття.

Полумысная О. О. Деятельность журнала «Украинская жизнь» (1912–1917) в оценке украинских и русских периодических изданий начала XX века. В статье дана оценка журнала «Украинская жизнь» украинской и русской периодикой начала XX века. Основываясь на анализе отзывов прессы того времени, отображена история появления издания «Украинская жизнь», проанализирована деятельность журнала на протяжении пяти лет, определена его роль в процессе украинского национального возрождения и развития литературной и культурной жизни Украины.

Ключевые слова: журнал, литературный процесс, рецензия, статья.

Polumysnaja O. O. The activity of the journal Ukrainskaja Zhizn' (1912–1917) in the estimation of Ukrainian and Russian periodicals of the beginning of XX century. The estimation of the journal Ukrainskaja Zhizn' is given in the paper. The history of the appearance of the edition Ukrainskaja Zhizn' and activity of the journal is given and analyzed on the basis of press comments of that time. The role of the journal in the process of Ukrainian National Renaissance and the development of the literature and culture live in Ukraine is identified.

Key words: a journal, literature process, a review, a paper.

Український російськомовний журнал «Украинская жизнь» (1912–1917 рр.), який виходив протягом п'яти років у Москві, мав на меті широке висвітлення потреб і зацікавлень українського народу в культурному та суспільно-політичному житті, щоб уникнути упереджених думок щодо національного руху, намагався визначити те місце, яке по праву належало українській нації серед народів Росії. Це видання досліджувалося у працях А. Животка [3], Ю. Тернопільського [13], Д. Миронка [8], М. Тимошика [14], О. Коновця [4] та ін.

При створенні «Украинской жизни» редактори С. Петлюра та О. Саліковський взяли за приклад український німецькомовний часопис «Ukrainische Rundschau», який «служил достаточно показательным фактом целесообразности подобного журнала» [9:9] і знайомив Австро-Угорську імперію з українським питанням. Ці видання постійно порівнювали: «З цього року в Москві почав виходити український журнал на великоруській мові – «Украинская жизнь», завадання якого, – твердить літературний критик «Української хати» А. Товкачевський, – аналогі-

чні завданням «Ukrainische Rundschau» [15:202]. «Украинская жизнь» стала українською трибуною для Росії, як «Ukrainische Rundschau» – для всієї Європи.

У статті «Наши задачи» (№ 1 за 1912 рік) редакція журналу «Украинская жизнь» зазначала, що ставить своїм завданням «ознакомление русского общества и русской прессы с национальными интересами малорусского племени, с культурою украинского народа в ее прошлом и настоящем, с украинской литературой, искусством и наукой, с современным состоянием украинского национального движения, с существующими в нем течениями, с очередными его запросами, чаяниями и нуждами» [9:9]. Крім інформативних завдань, зазначає громадський діяч, журналіст і вчений А. Животко, «Украинская жизнь» за мету «ставила також критику та розкриття псевдонаукових теорій, скерованих проти українських національних прав та захист українського руху від наклепів та інсинуацій, що сипалися з боку певних кіл російського суспільства» [3:228].

Про появу першого числа видання М. Григорович, публіцист газети «Рада», повідомляв: «Усі примірники січної книжки «Украинской жизни» розійшлися. Нові передплатники можуть дістати журнал, починаючи з другої книжки» [2:2]. Це свідчило про незнаний на той час успіх українського журналу, бо для читачів навіть не вистачило примірників накладу. Для прикладу наведемо зміст одного з перших номерів «Украинской жизни». Так, у № 1 за 1912 рік висвітлювалися майже всі сфери тогочасного українського життя. Починався номер статтею від редакції «Наши задачи», у якій були визначені завдання, які «Украинская жизнь» збиралася втілити в життя. Далі йшла стаття М. Грушевського «Украина и украинство», де автор коротко виклав те, що являє собою українство, і дав чітке визначення історичних змін в Україні за два останні століття. Тут був надрукований також відгук на відому статтю редактора «Русской мысли» П. Струве «Общерусская культура и украинский партикуляризм»; опонентом йому виступив Старий Українець (О. Русов), який у своїй статті «Украинский книжный язык и общерусская культура» висловив чимало слушних зауважень і думок щодо ставлення П. Струве до українського руху. У публікації про Холмське питання А. Василько широко висвітлював його для російських громадян, які були недостатньо ознайомлені у справах з відокремленням Холмщини. Редакція видання ознайомлювала своїх передплатників із життям усієї України, бо в цьому числі журналу була також надрукована стаття Д. Донцова про галицьку виборчу рефор-

му. У ній публіцист зазначав, що криза політичної системи в Галичині вже недалеко. Стаття-рецензія О. Саліковського «Судьбы украинского слова» була присвячена виходу у світ книги С. Єфремова «Історія українського письменства». У відгукові автор намагався в загальних рисах відобразити історію української літератури, спираючись на важливі факти. У рубриці «На текущие темы» С. Єфремов зупинився на цікавих темах: про «мазепинців» і «богданівців» та столипінські циркуляри. Пам'яті М. Драгоманова присвячено окрему статтю Б. Кістяковського «М. П. Драгоманов и «Вольное слово»». Уміщено невеличкі замітки про шевченківський ювілей та московські українські товариства в постійній рубриці «На Украине и вне ее». У «Библиографии» подано рецензії на книгу М. Грушевського «Ілюстрована історія України», книгу Л. Василевського «Ukraina i sprawa ukrainska», «Українську літературу» С. Русової та ін. Як бачимо, інформація, викладена в першому числі журналу, показала, що поставлені завдання редакція намагалася крок за кроком втілювати в життя, ознайомлюючи російського читача з новинами всієї України. Якщо порівняти перший номер із останнім випуском журналу за 1917 рік, то можна відзначити, що структура й характер викладу залишилися незмінними, змінювалися лише автори статей: одні з них більше друкувалися за часів редагування журналу С. Петлюрою, інші – О. Саліковським.

Схвально до появи часопису «Украинская жизнь» поставилися тогочасні українські видання такі, як «Літературно-науковий вісник», «Українська хата», «Сніп», «Рада» та ін. М. Порш на сторінках «Літературно-наукового вісника» [11:188] інформує про появу «Украинской жизни» і її завдання, бажаючи редакції матеріального та ідейного успіху. М. Григорович, журналіст газети «Рада», зазначає: «Семья украинских часописів давно чекала народження такого журналу, й тепер, коли він народився, вона може його вітати тільки словами подяки й щирого спочуття» [1:3]. Інтелігенція вітала появу нового друкованого органу ще й тому, що дуже важливу під час обговорення завдань уважалася обіцянка редакції «звертати увагу на «надто небажану» ворожнечу поміж народами, що живуть на території України, себто поміж українцями, поляками та жидами» [17:8]. У зв'язку з цим редакція запросила до співпраці єврейського письменника В. Жаботинського, із представників польської наукової думки був професор Л. Василевський.

Особливо часто згадується про «Украинскую жизнь» на початку або в кінці періодичних ви-

дань в оголошеннях, які стосувалися передплати (на той час такі об'яви виконували роль своєрідної реклами). Так, про часопис згадується в журналах «Дзвін», «Дніпрові хвилі», «Маяк», «Промінь», газеті «Рада», «Рідний край», «Сніп», «Сяйво» та ін. І звучало всюди однаково: «Открыта подписка на новый ежемесячный журнал «Украинская жизнь», который будет выходить на русском языке в обычном формате ежемесячников книжками размером 5–6 печатных листов», і далі зазначалися завдання, яким збирався послужити цей журнал: «служение интересам и нуждам 30-миллионного украинского народа и ознакомление общества с украинским национальным движением» [12].

Були також і поодинокі випадки негативного ставлення у деяких представників української інтелігенції до появи українських іншомовних журналів. Так, на сторінках газети «Рада» А. Шумицький зазначав, що Олена Пчілка, редакторка журналу «Рідний край», у дискусії з приводу статті П. Струве про загальноросійську культуру та український партикуляризм в «Русской мысли» говорила, що «ніякі інформації не на українській мові – непотрібні, <...> чужинці самі прийдуть до нас, коли наш рух стане поважною силою» [16:1]. Але від самого початку «Украинская жизнь», як і «Ukrainische Rundschau», ставила за мету інформувати про українську дійсність не лише українців, а й представників інших народів. Це було і є цілком нормальним явищем – друкувати мовою тієї держави, на території якої виходить періодичне видання: в Англії – англійською, у Німеччині – німецькою, у Росії – російською. Тому вихід журналів «недержавної народності» і в Росії, і в Австро-Угорщині на початку століття був справжньою перемогою українства. «Це просто сором, – продовжував А.Шумицький, – що наше громадянство не цінить своєї трибуни, <...> погляньмо хоч на наших ворогів: як раділи були польські шовіністи, коли видання «Ukrainische Rundschau» припинилось на скільки місяців. Вони так і гадали, що от, мовляв, найліпша зброя, що боронила від них українців, випала з рук!» [16:1]. Такі висловлювання свідчили про те, що і російські, і польські націоналісти цієї друкованої «зброї» боялися.

До появи журналу «Украинская жизнь» прихильно поставилися деякі представники російської преси. Наприклад, Ю. Станський із «Ростовской Речи» зазначає: «В течении пяти лет она («Украинская жизнь» – О.П.) из книжки в книжку, из страницы в страницу, шаг за шагом разбивает все дутые обвинения русских псевдонационалистов, выясняет истинный объем

и смысл украинских национальных требований, излагает культурные завоевания украинства» [7:154]. Автор публікації наголошує на незалежності й гідності часопису у висвітленні українських питань. Незважаючи на всі негаразди, говорить Ю. Станський, «журнал умеет всегда быть достаточно ярким и удерживать свою нелегкую позицию передового борца за интересы и достоинство своего народа» [7:154].

С. Лисенко, публіцист російського журналу «Запросы жизни», привітав редакцію журналу із вдалим вибором місця видання часопису, тобто Москвою, на території якої видавці швидше досягнуть своєї мети – ознайомлення російського суспільства з українськими проблемами. Публіцист зазначає: «Редакцию («Украинской жизни» – О. П.) воодушевляет пример издававшегося в Вене с 1901 г. «Ukrainische Rundschau» и сыгравшего немаловажную роль в выяснении перед европейским общественным мнением украинского вопроса» [6:495].

Не приховував свого захоплення виходом у світ «Украинской жизни» співробітник наукового, літературного і політичного журналу «Русская мысль» С. Котляревський: «Нельзя не приветствовать издания, которое ставит себе целью ознакомить с жизнью русской Украины» [5:7], додавши, що, відзначаючись своєю мовою, населення України має потребу у визнанні прав цієї мови, в українізації шкіл, в громадянській свободі. Але при цьому він не визнавав українську мову рівноправною з російською. У словах С. Котляревського, який наводить фразу австрійського політика Л. Гумпловича: «Бесполезно неравное провозглашать равным» [5:9], відчувається зверхня нотка. Невипадково деякі росіяни зі співчуттям зазначали, що будь-які звичайні культурні починання українського суспільства зустрічалися нападами з боку російської періодичної преси.

Як бачимо, «Украинская жизнь» змогла зацікавити російську публіку, хоча видання, зі слів редактора, читалося в основному українцями. Ми вважаємо, що слід віддати належне видавцеві Я. Шеремецінському та редакторам цього журналу С. Петлюрі та О. Саліковському, які за складних обставин змогли так довго видавати часопис, не змінюючи при цьому зазначених на початку завдань, віднайшли ту «золоту середину» в інформуванні читача, яка допомогла уникнути закриття часопису. Поява такого видання за межами України відіграла велику роль у становленні української ідентичності, це була справжня трибуна, з якої захищалася честь і національна гідність українського народу. „Украинская жизнь” протягом п'яти років посідала одне із

провідних місць у політичному та культурно-просвітницькому русі України.

Література

1. Григорович М. Украинская жизнь / М. Григорович // Рада. — 1912. — № 39. — С. 2—3.
2. Григорович М. Украинская жизнь / М. Григорович // Рада. — 1912. — № 58. — С. 2—3.
3. Животко А. Історія української преси: навч. посібник [для студ. фак. журналістики вузів] / А.П. Животко; [упоряд., авт. іст.-біогр. нарис, приміт. М. Тимошик]. — К. : Наша культура і наука, 1999. — 360 с. — (Літературні пам'ятки України).
4. Коновець О. Ф. Просвітницький рух в Україні (XIX — перша третина XX ст.) / О.Ф. Коновець. — К. : Хрещатик, 1992. — 120 с. — (Міжнародна асоціація українців).
5. Котляревский С. Орган русского украинства / С. Котляревский // Русская мысль. — 1913. — Кн. 1. — С. 7—10.
6. Лысенко С. Украинская жизнь / С. Лысенко // Запросы жизни. — 1912. — № 8. — С. 495—496.
7. Литературная летопись // Украинская жизнь. — 1916. — № 10—11. — С. 154—155.
8. Миронюк Д. Симон Петлюра — редактор «Украинской жизни» / Д. Миронюк; [передм. Миколи Тимошика]. — К. : НВЦ «Наша культура і наука», 2004. — 136 с.
9. Наши задачи / (От редакции) // Украинская жизнь. — 1913. — № 1. — С. 5—10.
10. Ответы редакции «Украинской жизни» // Украинская жизнь. — 1912. — № 7—8. — С. 149—150.
11. Порш М. Украинская жизнь / М. Порш // Літературно-науковий вісник. — 1912. — Т. 57. — № 4. — С. 188—192.
12. Рідний край. — 1912. — № 1. — С. 25.
13. Тернопільський Юрій Л. Українська преса з перспективи 150-ліття / Юрій Л. Тернопільський. — Джерзі ситі : Видавництво М.П. Коць, 1974. — 175 с. — (Спілка українських журналістів Америки).
14. Тимошик М. С. Тема національного відродження на сторінках журналу «Украинская жизнь» (1912-1917) / Українська періодика: історія і сучасність: матер. Всеукр. наук.-теор. конф., 9—10 грудня 1993 р.: тези доп. і повід. — Львів, 1993. — С. 128—132.
15. Товкачевський А. Поцілунок Іуди українському народові / А. Товкачевський // Українська хата. — 1912. — № 3—4. — С. 202—210.
16. Шумицький А. Європейська трибуна та інформація взагалі / А. Шумицький // Рада. — 1912. — № 30. — С. 1.
17. Ukrainica в чужих виданнях // Сніп. — 1912. — Т. 19. — С. 8.